

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ МОВНОЇ СИТУАЦІЇ В АВСТРАЛІЇ

Юлія ВЕРЕЦЬКАК (Кіровоград, Україна)

У статті розглядаються особливості сучасної мовної ситуації, специфіка територіальної та стратифікаційної варіативності в Австралії. Виділена сукупність чинників, що впливають на мовну ситуацію в синхронії та діахронії. Робиться висновок, що мовна ситуація в Австралії зумовлюється тим, що австралійський варіант англійської мови є поєднанням мовних варіантів англійської мови, мов аборигенів та емігрантів, що проживають на території цієї країни.

Ключові слова: мовна ситуація, територіальна та стратифікаційна варіативність, чинники впливу.

The paper outlines the peculiarities of linguistic situation, main features of territorial and social variation in Australia. The author analyzes the factors that influence the linguistic situation synchronically and

diachronically. Their analysis proves that the linguistic situation in Australia is conditioned by the fact that Australian English is a combination of different variants of English, aboriginal dialects and native languages of Australian immigrants.

Key words: linguistic situation, territorial and social variation, factors of influence.

У лінгвістиці останніх десятиліть спостерігається особливий інтерес до вивчення мовної варіативності у найширшому розумінні, у тому числі і безпосередньо пов'язаних з розвитком суспільства [1; 3; 4; 5; 8]. Сучасна англійська мова вважається поліетнічною, тобто це складна просторово ієрархічно побудована поліваріантна комунікативна система, яка повністю або частково обслуговує комунікативні, когнітивні та інші потреби етнічно й соціально різнорідної спільності її носіїв і характеризується в межах цієї спільності певною варіативністю [3, 13].

Актуальність комплексного вивчення варіантів англійської мови полягає в тому, що на часі не існує лінгвістичного опису, який би системно представляв їхні конвергентні та дивергентні риси.

У центрі нашої уваги особливості сучасного стану розвитку австралійського варіанта англійської мови (AusE), тобто специфіка територіальної та стратифікаційної варіативності в Австралії.

AusE досліджувався вітчизняними та російськими лінгвістами: Орлов Г.А. [1973, 1978] досліджував сучасну англійську мову в Австралії, її природу та основні особливості, Шахбагова Д.А. [1982, 1984] вивчала вимовні варіанти англійської мови, Маліков Г.А. [1990] проводив дослідження взаємодії австралійського варіанту англійської мови з британським та австралійським варіантами на лексико-семантичному рівні, Новікова В.І. [1988] виділила особливості нестандартної лексики АВМ, Русецька Л.А. [1978] установила особливості фразеологічних одиниць АВМ, Рукіна Е.П. [1975] визначила специфіку найменувань австралійської орнітофауни, Скибіна В.І. [1998] описала розповсюдження національних варіантів англійської мови, Самсонова О.В. [2000] з'ясувала особливості національно-культурного компоненту експресивності на матеріалі австралійської художньої прози, Козлова Т.О. [2001] розглянула та дослідила динаміку розвитку лексичної системи в етнолінгвістичному аспекті.

Дослідницькі зусилля австралійських науковців, таких як А. Мітчела [1946, 1965], С. Бейкера [1947, 1966], А. Делбріджа [1965], В. Ремсона [1966], Дж. Тернера [1972], Дж. Бернарда [1981], Б. Горвата [1985], Дж. Кохрейна [1989], Ф. Кокс [1996 та ін.], Дж. Харінгтон, Ф. Кокс та З. Еванс [2012], зосереджувались на проблемах фонетичних та лексичних особливостей AusE. Однак системного опису територіальних та стратифікаційних ознак цього варіанта дотепер не існує.

Мета цієї статті – з'ясувати й обґрунтувати особливості мовної ситуації в Австралії шляхом виділення сукупності чинників, котрі впливають на розвиток AusE в синхронії та діахронії. Поставлена мета передбачає короткий історичний огляд еволюції AusE в Австралії з початку освоєння її території й дотепер, виділення системи позамовних та мовних чинників, які визначають мовну ситуацію в Австралії сьогодні.

Як свідчить аналіз фактів розвитку австралійського варіанта англійської мови (AusE), найбільш важливими чинниками, які зумовили його дивергентні ознаки, вважають екстралінгвістичні фактори – географічну та культурну ізоляцію, особливості оточуючої природи та способу життя, серед інтралінгвістичних – вплив контактуючих мов аборигенів та мігрантів [6, 351].

Як відомо, перша виправна колонія в Австралії була створена в 1788р. в Ботані Бей, куди прибуло в той час біля 1500 емігрантів, котрі представляли в основному такі соціальні прошарки населення: військовослужбовці, чиновники, ув'язнені. Першою складовою системи чинників, що зумовили особливості формування AusE, стало транспортування біля 170 тис. переселенців в період з 1788 р. по 1868 р., за соціальним походженням міських жителів південно-східної Англії та Лондона, носіїв діалекту кокні. Другою складовою транспортованого мовлення вважається мова вільних емігрантів – носіїв діалектів півдня Англії та Ірландії [4, 108]

Перші дивергентні ознаки AusE зафіксовані у 1820 р., вони охоплювали лексичні особливості мови нащадків перших австралійських поселенців, народжених на даній

території. Для цього періоду, який отримав назву колоніального [4, 108], характерні запозичення з мов корінного населення материка, що стали суттєвим компонентом AusE, та семантичні й функціональні зміни лексичних одиниць транспортованої мови [там само, 109]. У той час AusE було властиве широке вживання стилістично зниженої лексики, базою деривації якої слугували діалектизми англійської мови Великої Британії та загально вживана англійська лексика [4, 110].

З часів австралійської золотої лихоманки, котра почалась у 1850 р., лінгвістична ситуація в країні суттєво змінилась, а саме зменшилась роль аборигенних запозичень, на зміну яким прийшли сленгізми та колоквіалізми, нові лексичні одиниці спеціалізованих та професійних словників [8, 91]. Це було пов'язано з появою нових сфер діяльності та нової хвилі еміграції, вже не лише з Великої Британії, а й з США, Китаю та інших частин світу. Хоча літературний словник AusE формувався шляхом словотвору за вже існуючими в англійській мові словотвірними моделями, з'являються соціально зумовлені особливості мовлення австралійців [7, 351]. У цей час AusE отримала запозичення з інших джерел, особливо з китайської мови та американського варіанту англійської мови.

Під час другої світової війни посилилась «американізація» AusE, коли на континент прибула велика кількість американських військових. Починаючи з 50-их років ХХ ст. з появою телебачення та зростанням значення інших ЗМІ, експансія американського варіанту англійської мови особливо помітна [2, 206]. Такі слова, як *truck*, *freeway*, *movie* є лише одиничними прикладами усєї великої кількості американських запозичень [8, 2]. Австралійський архітектор Р.Бойд вигадав нову назву для Австралії – *Austerica*, щоб підкреслити бездумне копіювання американської культури, і мови зокрема [2, 206].

Сучасна Австралія займає весь континент площею 7.5 млн. кв.км., але населення, яке проживає здебільшого в містах вздовж західного узбережжя, є малочисельним – близько 19 млн. Етнічний склад цієї країни охоплює 88% австралійців, 4% азійців, 1% аборигенів. Значний відсоток вихідців з слов'янських країн [10, 1].

Етнічний склад є першим чинником впливу на мовну ситуацію в Австралії. По-друге, хоча аборигени становлять досить малочисельну групу населення Австралії, їхній вплив на формування AusE є досить помітним [7, 356]. По-третє, корінні жителі континенту крім рідних мов використовують піджинізовані та креолізовані форми англійської мови. По-четверте, неоднорідність етнічного складу емігрантів також впливає на мовну ситуацію, так як рідна мова кожної етнічної групи по-своєму впливає на AusE. Лінгвісти виділяють появу так званої *Migrant English* – емігрантської англійської, для якої характерна інтерференція рідної мови її носіїв.

Соціостратифікаційні особливості сучасного австралійського суспільства визначаються тим, що сьогодні більшу половину населення Австралії складають переважно міські жителі (88%), які проживають, в основному, вздовж узбережжя в таких великих містах, як Сідней, Мельбурн, Брісбейн та Перт [8, 54]. На думку Д.Крістала, гомогенність австралійського суспільства є вражаючою, коли незначне мовне варіювання властиве такій великій території [7, 354]. Вимова AusE майже не відрізняється у різних частинах країни, що є досить незвичним явищем [7, 353]. Як вважає Дж.Тернер, у AusE відсутні регіональні діалекти [8, 107]. Відмінності у вимові (яка є найбільш яскравим відображенням варіювання АВМ) скоріше простежуються на фоні соціальних та індивідуальних особливостей, таких як стать мовця, вік, рівень освіти, соціальна належність, місце народження тощо [8, 121].

Відповідно до відмінностей у вимові виділяють такі варіанти всередині AusE: *Cultivated Australian*, *General Australian* та *Broad Australian*. Ці варіанти переважно відображають соціальний статус мовця та/або його рівень освіченості. Основна відмінність найчастіше простежується у варіантах вимови певних звуків.

Найбільш ретельне дослідження територіальних варіантів АВМ було проведене австралійськими лінгвістами А.Мітчелом та А.Делбріджем [8, 11]. На їхню думку, по-перше, AusE характеризується як мова міста, так як перші поселенці на континенті були саме міськими жителями; по-друге, це спочатку була мова робітничого класу, людей бідних та здебільшого неосвічених; по-третє, довгий час AusE був поєднанням діалектів, які використовували в Англії, Шотландії, Уельсу та Ірландії [5, 61]. Хоча зазначені діалекти на

території Великої Британії ніколи не змішувалась, а використовувались ізольовано, на території Австралії, завдяки постійним соціальним змінам у самому суспільстві, мобільності населення у зв'язку з освоєнням нових земель та іншими важливими історичними та суспільними змінами, усі варіанти англійської перших поселенців (ірландський, шотландський та валійський) поєднались в один мовний варіант. Отже, на часі AusE є поєднанням мовних варіантів, які функціонували на території Великої Британії, а також аборигенних мов та мов емігрантів [7, 37]. Відповідно, особливості сучасної мовної ситуації в Австралії зумовлюються наступною низкою чинників:

а) екстралінгвістичних: географічною ізоляцією; соціостратифікаційною неоднорідністю перших поселенців; соціостратифікаційною неоднорідністю сучасного австралійського суспільства;

б) інтралінгвістичних: впливом автохтонних австралійських діалектів; впливом американського варіанта англійської мови через засоби масової інформації; впливом рідних мов іммігрантів, у першу чергу китайців та слов'ян.

Перспективою подальшого дослідження може бути поглиблене дослідження екстра- та інтралінгвістичних чинників, що зумовлюють особливості сучасної мовної ситуації в Австралії. Виділення та дослідження територіальних та стратифікаційних варіантів AusE на часі є важливим і перспективним завданням у царині лінгвістичної варіантології.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Козлова Т.О. Динаміка розвитку лексичної системи англійської мови в Австралії: етнолінгвістичний аспект: Автореф. дис. на здобуття наук.ступ.канд.філол.наук.: 10.02.04/ Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна/ Тетяна Козлова. – Харків, 2001. – 21 с.
2. Ощепкова В.В., Петриковская А.С. Австралия и Новая Зеландия. Лингвострановедческий словарь/ Виктория Ощепкова– М.: Русский язык, 1998. – 216 с.
3. Семенець О.С. Соціолінгвістична типологія варіантів поліетнічної мови /О.С.Семенець // Мовознавство. – 1986. – №5. – С.8-13.
4. Скибина В.И. Распространение национального языка и проблемы лексикографии: Дис. ... канд.филол.наук/ Валентина Скибина – К., 1998. – 350 с.
5. Шахбагова Д.А. Теоретические особенности произносительных вариантов английского языка/ Джульетта Шахбагова– М.:Высшая школа, 1982. – 128 с.
6. Jenkins J. World Englishes / Jennifer Jenkins. – Cornwall: Routledge, 2009. – 256 p.
7. Cox F. Australian English Pronunciation and Transcription/ Felicity Cox – New York: CUP, 2012 – 238 p.
8. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language/ David Crystal – Cambridge: Cambridge University Press, 1995. – 489 p.
9. Mitchell A.G., Delbridge A. The Pronunciation of English in Australia/ Alexander Mitchell – Sydney, 1965. – 83 p.
10. Turner G.W. The English Language in Australia and New Zealand/ George William Turner – London, 1972. – 121 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Юлія Верещак – викладач кафедри практики германських мов Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: вимовні норми сучасної англійської мови.